

nak egy logikus gondolatrendszer megalkotása, vagy a költőnek valamilyen egyénien átszínezett világ megteremtése.

A Bessenyeyben élő ép értelem nem elégszik meg az adatok rendszertelen felsorolásával, valamilyen gondolatot bizonyít mindig velük, de arra már nem elég erős ez az iskolázatlan értelem, hogy meg tudja fékezni a pusztá adatokban gyönyörködő naiv embert. A *Magyar néző*-ben (mint legtöbb prózai munkájában) annyi történelmi apróságot sorol fel bizonyítéknak, hogy elveszik a gondolat, amit tulajdonképpen igazolni kíván. A *Magyarság* legjobb, leglogikusabban végiggondolt művei közé tartozik. Ebben legkevesebb a kitérés; érveit itt meg is változtatja, nemcsak felsorolja, ezért a legtalálóbba is.

Az *Anyai oktatás* fordítás à la Bessenyey. Nem nagyon ragaszkodik az eredetihez, ahol valamilyen gondolatot ébreszt benne, közbeírja, ha valami odaillő részlet jut eszébe, az sem marad kalamárisában. Ezzel a fordítómódszerrel, amely különben a régebben kiadott *«Embernek próbája»* című művéből is ismeretes, természetesen inkább bővül, mint rövidül az eredeti. Szinte kétségbeesetten akarta tömni az ismereteket elmaradott honfitársai fejébe. *Fábián István.*

Csathó Kálmán: Első osztályon. Regény. (Singer és Wolfner kiadása.) *«Mariska, maga aranyat ér! Mit fáj az én fejem, mikor maga itt van és mindenhez ért»* — mondja Timár ügyvéd úr a szegény, de becsületes nevelőnőnek, mire az epés sógorasszony siet is megjegyezni: *«Olyan vagy, mint egy Jókai-hős!»*

Ez a két mondat egyszerre éles fényt vet Csathó Kálmán tudatos írói szándékára. Látjuk, Csathó elfordul korunk nyomasztó problémáitól. *«Közélgő világforradalom rémével»*, a *«gazdasági krízis rémségeivel»* nála csak

fanyar özvegyek próbálják sötétre festeni a fiatalok hangulatát. Hősnője maga vallja: *«A szegénységről nem szeretek olvasni és a nyomorról. Se gyilkosokról és tolvajokról. Arról engem nem kell meggyőzni, hogy ezek szörnyű dolgok...»* Még világosabbá teszi Csathó a maga írói világnézetét ebben a regényben, amikor valami egészen kedves és gyerekes filozófiával mondja: *«Az igazság meztelen arcába nem lehet benézni, mert annak megpillantásától halálba borzad az ember...»* De ez a szembehúnyás egészen tudatos és valóban emlékeztet a gyermekre, aki félelmében húnýt szemmel és fütyörészve próbál átvágni az úttalan, sötét erdőn. Mert íme, maga vallja: *«Édes önámítások hazug világában élünk s minden idegszálunkkal tiltakozunk ellene, hogy onnan kiragadjanak bennünket...»* Csathó nem akar borzalmakat látni, Csathó *«minden idegszálával tiltakozik»* ez ellen a látás ellen. És programot ad magának: *«A földön annyian álmodtak vérről, hogy jó, ha valaki a boldogságról is mer álmodni.»*

Igy, ezen az úton jutunk el Csathó írói egyéniségéhez. Az *«Első osztályon»* is ilyen időn kívülálló mese. Nem kísért mögötte nyomor, legfeljebb olyan nyugdíjas özvegyi vagy két diplomával 120 pengős kereseti lehetőség, de az író hamar megszanja őket is és máról-holnapra jólét és boldogság váltja fel a szűkös viszonyokat. Mariska, a regény hősnője, elsőosztályú jegyet vált a gyorsvonatra, amely őt a kisvárosból az élet, a nevelőnői állás felé röpíti s ez az indulás mintegy kedvező kilátás, döntő lesz az életére, amelynek vonata valóban befut az elsőosztályú sorsok állomására. Pedig szörnyű akadályok tornyosulnak az útba! A családban, ahol nevelőnőként alkalmazzák, három sógorasszony is kivetí horgát az ügyvéd beteg feleségének üresen maradt házasszonyi pozíciója után. Azonkívül

títkon nagy lelkiharok is dúlnak, mert Mariska és az ügyvéd már az elsőosztályú fülkében összeismerkedtek, sőt megtalálták egymást. De közöttük áll az asszony, a feleség, akit mindketten rajongásig szeretnek (de akiről mindketten tudják, hogy menthetetlen szívbeteg) s közöttük áll Miklós, a szegény kisvárosi fiú, Mariska vőlegényjelöltje (akinek, hála Isten, még nem ígérte el magát), végül ott van a három csúnya és idősecske sógornő, akik mindenféle kombinációban frontot formálnak a szegény és védtelen, de szép, fiatal, ügyes és minden elképzelhető jótulajdonságokkal ellátott nevelőnő ellen. Egészen jól ráismerhetünk Hamupipőkére, a mesebeli jó tündérre, a királyfira és a gonosz boszorkányra. Jókai meséiben a hétfejű sárkány és a baziliszkusok helyén sötét, marcona gyilkosok és méregkeverő szirének ólálkodnak a hős körül, Csathónál az erős romantikus requisitumok helyett fullánkossal nyelvű vénkisasszonyok és pozícióéhes özvegyek sorakoznak fel.

Természetesen nem szabad megijednünk semmitől! A hősnő, akiben minden mesebeli jótulajdonság összpontosul, a modern Hamupipőke, aki épp úgy tud gép- és gyorsírni, mint akasztót felvarrni, beteget ápolni vagy gyermekeket nevelni, természetesen eljut a célhoz, a boldogsághoz. A halál mint egy szelíd árnyék suhan el a ház felett s magával viszi az asszonyt. A sógornők ármánya kudarcra végződik. A vőlegényt «végzetes szerelem» keríti hatalmába és (neki is vizsgálódnia kell) feleségül vesz egy filmszínészt. Aztán tavasz lesz és kiűt a nap.

Mindezt pedig fordulatosan, ügyesen, meleg humorral, nagy mesélő kedvvel, sok ízésséggel és nagy rutinnal beszéli el az író. Kompozíciója kerek, de nem olyan sokszálú, mint a nagy romantikus mesélőé. A vég már az első fejezetben készen látszik

s azontúl újabb és újabb figurákat húz elő a mese folyamán s ezeknek a sakkfiguráknak a kiütése az egyetlen gondja. Csathó játszik. De mert tudatosan és céltudatosan játszik, művészes is.

És ismét: «A földön annyian álmodtak vérről, hogy jó, ha valaki a boldogságról is mer álmodni.» J. M.

Déry Tibor: Országúton. — Regény. (Athenaeum.) A regény régen az ember és a világ monumentális rajza akart lenni, az előtérben emberi életsorsok érdekes bonyodalmaival, háttérben a cselekmény korának freskójával. A regényíró az életet a maga egyetemességében szemlélte. A kollektivisták fordítva jár el. A világ és az élet tört darabjait szétzilálja, majd egyenként kezébe veszi, felmutatja, s aztán egymás mellé rakja. A regényből képzet-, gondolat- és cselekménycserepek halmaza zudul az olvasóra. Érezzük, hogy ezek életteljes egységből szakadtak ki, de arra már hiába várunk, hogy a kollektivisták író belőlük új egységet építsen. Sem külső világnak, sem lelki életünk cserepei nem illeszkednek már egymáshoz. Ebben a furcsa költői világban torzzá, ellenszenvessé és érthetlenné válik az élet minden mozzanata.

Déry Tibor csavargója — neve nincsen — bizonytalan idő óta járja az országutat s időz ismeretlen falukban s névtelen városokban. Azért született, hogy az író rajta és általa mutathassa meg egy olyan ember lelkét és életét, aki hallatlan következetességgel és önként rekeszti ki magát az emberi társadalomból, teremt magának más életformát és más morált. Vagy legalábbis megkísérli ezt. A társadalomtól való elszakadásnak két útja szokott lenni: a szenteké és a gonosztevőké. A mi hősnünk természetesen az utóbbi «országúton» halad. Első személyű előadásából meg-